

Vloga šolskega knjižničarja pri uporabnikih 21. stoletja

Role of School Librarian among 21st Century Users

Zvonka Fekonja

Izvleček

Današnje šole predstavljajo kompleksno okolje, kjer imata šolska knjižnica in knjižničar pomembno vlogo. Hitra rast količine dostopnih informacij vpliva na zahteve uporabnikov, saj ti od knjižničarja zahtevajo pomoč pri iskanju informacijskih virov in informacij, izbiro le-teh in vrednotenje ter uporabo. V prispevku prikazujemo naravo dela šolskega knjižničarja pri uporabnikih 21. stoletja in predstavljamo njegovo vlogo v šolski knjižnici. Mnogi uporabniki šolskega knjižničarja vidijo le kot izposojevalca in je zato njegova vloga podcenjena. Knjižničar poleg poznavanja gradiva v knjižnici pozna tudi svoje uporabnike in jim ponudi pravo informacijo ob pravem času ter tako vpliva na njihovo zadovoljstvo in uspešnost.

Ključne besede

šolska knjižnica, šolski knjižničar, uporabniki, 21. stoletje

UDK 027.8:021.89

Abstract

The schools of today present a complex environment in which the school library and librarian have an important role. The rapid increase in the amount of information available is influencing the demands of users, who are requesting help from the librarian when searching for information sources and information, selecting them, evaluating them, and using them. The paper presents the nature of the work of a school librarian among 21st century users and presents his/her role in the school library. Many users view the school librarian as the one who loans books and nothing more, and consequently underestimate his/her role. In addition to being familiar with the material housed by the library, the librarian also knows its users and provides them with the right information at the right time, thus contributing to their satisfaction and success.

Keywords

school library, school librarian, users, 21st century

UVOD

Šolske knjižnice so sestavni del izobraževalnih ustanov in vzpodbujajo uporabnike, da razvijejo navado uporabe knjižničnih virov v vsakodnevem življenju. S hitro rastjo količine dostopnih informacij postajajo zahteve uporabnikov knjižnic vse večje. Od knjižničarjev ne pričakujejo le pomoči pri iskanju informacij in informacijskih virov, ampak tudi pri njihovi izbiri, vrednotenju in uporabi (Vidic in Južnič, 2010). Knjižničar pri uporabniku razvija veščine informacijske pismenosti ne samo za uspešno delo v šoli, ampak le-te predstavljajo temelj za vseživljenjsko učenje. Veščine segajo vse od kognitivnih sposobnosti, ki so potrebne za reševanje problemov in oblikovanje konceptov, do iskalnih strategij, analize, sinteze – skozi veščine, potrebne za iskanje gradiva v knjižnici ter pridobivanje informacij v različnih formatih, organiziranih znanja, pri uporabi baz podatkov, indeksov in iskalnikov, pri povzemanju, hitrem branju gradiva – pa vse do kritičnega branja in veščine vrednotenja (Collins, 2007). Namen prispevka je predstaviti vlogo knjižničarja v šolski knjižnici in prikazati naravo njegovega dela. Pogosto še vedno šolskega knjižničarja vidimo samo kot izposojevalca knjig oziroma ‚receptorja‘, ki sedi pri vhodu knjižnice in nam na prošnjo prinese zeleno knjigo. Šolsko knjižnico učenci večinoma uporabljajo kot prostor za učenje, čakanje na pouk ali tam iščejo literaturo in vire za pripravo projektnih oz. seminarskih nalog. Pri tem pa se nam zastavlja vprašanje, kako dobro učenci in tudi učitelji poznajo vlogo šolske knjižnice pri razvoju učencev in kakšen vpliv ima knjižničar na spreminjanje informacijske bralne kulture.

KNJIŽNICA KOT VIR PRIDOBIVANJA INFORMACIJ

Današnje šole predstavljajo kompleksno okolje, kjer so spremembe v poučevanju pomembne za ustvarjanje novih, drugačnih možnosti učenja za uporabnike. Šolski knjižničarji vedo, da partnerstvo tako pri učitelju kot učencu izboljša številne spretnosti in spodbuja razvoj novih pristopov učenja. Za šolske knjižničarje sodelovalno partnerstvo predstavlja novo

profesionalizacijo, potrebno za zadovoljitev potreb učencev 21. stoletja (Martin in Johnston, 2013). Ko učenec dobi nalogo ali mora opraviti s šolo povezano aktivnost, pozna šolsko knjižnico in knjižničarja kot vir informacij, ki jih potrebuje. Knjižničarji uporabljajo svoje raziskovalne sposobnosti za iskanje člankov, knjig, spletnih strani ali česarkoli drugega, kar potrebuje učenec (Jurkowski, 2006). Primarna naloga šolske knjižnice je usposabljanje učencev za učinkovito, uspešno in čim bolj ekonomično iskanje in uporabo informacijskih virov. Učenci morajo spoznati tiskane in druge vire informacij, ki so v matični knjižnici in drugod, ter strukturo virov z njihovega znanstvenega področja (Vidic in Južnič, 2010).

Jurkowski (2006) navaja, da je šolsko knjižnico mogoče opisati kot »oazo«. Pogosto jo učenci opisujejo kot nevtralno ozemlje dobrodošlice v preobremenjenem okolju. Knjižnice so svetel in prijeten prostor in treba je vložiti veliko truda, da postanejo vabljiv prostor z udobnimi sedeži, pozdravnimi obvestili, rastlinami in slikami. Za mnoge učence knjižnica predstavlja varno zatočišče in prijetno okolje. Je »prostor z osebnostjo«.

VLOGA KNJIŽNICE IN KNJIŽNIČARJA V ŠOLSKEM SISTEMU

Šolske knjižnice po vsem svetu imajo skupen cilj: krepitev poučevanja in učenja za vse, podpora vzgojno-izobraževalnemu programu na šoli. Šolske knjižnice v različnih oblikah obstajajo po vsem svetu in predstavljajo učno okolje, ki zagotavlja prostor (fizični in digitalni), dostop do virov ter dostop do dejavnosti in storitev za spodbujanje in podporo učnega procesa učencem, učiteljem in lokalni skupnosti. Šolska knjižnica ponuja vrsto priložnosti za učenje posameznikov, manjših in velikih skupin s poudarkom na informacijski pismenosti in kulturnem ter socialnem razvoju.

Šolska knjižnica predstavlja fizični in digitalni učni prostor, kjer so branje, iskanje, raziskovanje, razmišljanje, domišljija in ustvarjalnost bistveni za prenos informacij in znanja za osebni, socialni in kulturni razvoj uporabnikov. Ena izmed najbolj priljubljenih dejav-

nosti učencev je obisk knjižnice, kjer si lahko izberejo knjigo, ki jim je na prvi pogled všeč (Dominguez et al., 2016).

Knjižničar v sodobni šolski knjižnici mora biti že po svoji izobrazbi univerzitetni diplomirani bibliotekar s pedagoško izobrazbo, če izpolnjuje pogoje za učitelja, pa mora imeti končano dokvalifikacijo za šolskega knjižničarja. Tako si v formalnem izobraževanju pridobi znanja iz bibliotekarske stroke in je usposobljen za organiziranje knjižnične zbirke. S pridobljenimi pedagoško-andragošskimi znanji pa je usposobljen za pedagoško delo z učenci. Sama praksa pa kaže, da to še zdaleč ni vse, kar potrebuje sodoben šolski knjižničar za svoje uspešno delo in za uspešno delovanje šolske knjižnice (Fekonja, Nidorfer in Šašek, 2006). Ključne vloge šolskega knjižničarja so (IFLA, 2015) expressed in the 1999 IFLA/ UNESCO School Library Manifesto: The school library in teaching and learning for all. School library personnel uphold the values of the United Nations Declaration of the Rights of the Child (1959: poučevanje, upravljanje, vodenje in sodelovanje ter vključevanje širše skupnosti.

• Poučevanje

Poučevalna vloga šolskega knjižničarja zajema široko raznolikost poučevalnih strategij z individualnimi učenci, z manjšimi skupinami učencev in s celotnimi razredi ter vključuje tudi neformalen in formalen strokovni razvoj pedagoških sodelavcev. Temeljne aktivnosti pedagoškega dela šolskega knjižničarja vključujejo: pismenost in promocijo branja, informacijsko pismenost, učenje z raziskovanjem (problemsko naravnano učenje, kritično razmišljanje), integracijo tehnologije in strokovni razvoj učiteljev. V praksi to pomeni, da šolski knjižničar sledi ciljem, ki so že zapisani v kurikulumu za knjižnično informacijsko znanje, tako za osnovno šolo kot za gimnazije. V obeh posodobljenih in veljavnih kurikulumih (2008) je zapisano, da šolska knjižnica z izvajanjem knjižničnega informacijskega znanja razvija kompetence na treh ključnih področjih: branje, informacijska pismenost in učenje.

• Upravljanje

Vloga upravljanja vključuje organizacijo dokumentacijskega sistema in procese optimizacije uporabe šolske knjižnice. Le-ta vključuje knjižnično infrastrukturo (tako fizično in digitalno okolje), materialna sredstva (fizična in digitalna) in pedagoške programe ter storitve. Po navedbah School Libraries Section Standing Committee (2015) je lahko del tudi te vloge upravljanje človeških virov – zaposlovanje, izbor, usposabljanje, nadzor in ocenjevanje knjižničnega osebja.

Predvsem pa je v ospredju upravljanje knjižnične zbirke, ki mora biti takšna, da podpira vzgojno-izobraževalni proces na šoli. Zagotavljati mora aktualne in sodobne knjižnične vire za vse svoje uporabnike – tako za učence kot za strokovne delavce. Z upravljanjem knjižnične zbirke (izgradnjo in organizacijo) dosežemo, da deluje kot smiselna celota v okviru dejavnosti po programu šolske knjižnice, ki je del šole. Knjižnična zbirka naj bo raznovrstna, pestra in aktualna, njena vsebina na različnih medijih in povezana s predmetnikom šole (Posodobitve, 2014, 72).

Organizacija knjižnične zbirke pomeni usklajevanje vseh potrebnih postopkov, da je knjižnično gradivo na voljo uporabnikom, ki ga bodo v vsakem trenutku lahko našli za zadovoljevanje svojih informacijskih potreb. To pomeni, da mora imeti knjižnica za svoje uporabnike primerno izbrano in pridobljeno knjižnično gradivo, ki je ustrezno strokovno obdelano, ter vse potrebne knjižnične kataloge za posredovanje gradiva in informacij iz knjižnične zbirke ter pregledno postavitev knjižničnega gradiva, ki ga tudi primerno vzdržuje (Posodobitve, 2014, 74).

• Vodenje in sodelovanje

Glavna vloga in naloga šolskega knjižničarja je podpora vzgojno-izobraževalnemu delu na šoli. Tako prispeva k uresničevanju poslanstva in ciljev šole. V sodelovanju z vodstvom šole in strokovnimi delavci knjižničar razvija in izvaja dejavnosti, ki temeljijo na kurikulumu, in izvaja programe, ki podpirajo poučevanje in učenje za vse. Prispeva znanje in spretnosti, povezane z zagotavljanjem informacij in uporabo

sredstev ter virov za takšne dejavnosti učenja in poučevanja, kot so projektno delo, reševanje problemov, dejavnosti za izboljšanje vseh vrst pismenosti in kulturne dejavnosti.

Sodelovanje in timsko delo sta bistveni del dela šolskega knjižničarja. Šolski knjižničar sodeluje z vodstvom šole in z drugimi šolskimi knjižničarji z namenom širjenja in nadaljnega strokovnega razvoja in učenja. Dominguez s sodelavci (2016) trdi, da timsko delo med šolskim knjižničarjem in učiteljem pospešuje in spodbuja razvoj bralcev, saj učitelji poznajo večino svojih učencev, medtem ko knjižničar pozna knjižnično zbirko. Učinkovita izmenjava tega znanja omogoča razvoj učenčevih bralnih veščin.

Pomemben korak k spremembi izobraževalnega procesa nastane, ko šolski knjižničar oblikuje skupno partnerstvo med zaposlenimi, učitelji, drugimi knjižničarji in uporabniki šolske knjižnice. Šolski knjižničar si prizadeva za sodelovalno partnerstvo, saj se kot rezultat pokažejo dvig ravni usposobljenosti (učenčeve in učiteljeve), sprememba šolske kulture in preoblikovanje učenja (Martin in Johnston, 2013).

Knjižničar se tudi pri oblikovanju in organiziranju knjižnične zbirke povezuje z drugimi – strokovnimi delavci na šoli in tudi z učenci. Namen tovrstnega povezovanja je, da bodo knjižnico in njeno gradivo učitelji uporabljali za poučevanje, učenci pa za učenje. Zato je nujno, da pri načrtovanju knjižnične zbirke knjižničar, ki je strokovnjak za pridobivanje in organizacijo informacij, sodeluje z učitelji, ki so strokovnjaki za svoja predmetna področja.

• Sodelovanje s skupnostjo

Šolska knjižnica mora prepoznati pomen družinskega okolja pri vzgoji otrok in vrednost medgeneracijskega prenosa znanja. Na nekaterih šolah so se že uveljavili redni sestanki s starši, na katerih sodeluje tudi knjižničar. Staršem predstavi dejavnosti za spodbujanje branja in tudi njih povabi, da pri teh dejavnostih sodelujejo oz. jih podpirajo. Ponekod imajo že bralno značko za starše, saj še vedno velja, da je najbolj učinkovito poučevanje dober zgled. Če učenci vidijo, da so tudi starši vključeni v bralno značko in da berejo, potem je to dober zgled, da bodo tudi sami brali in sodelovali pri

bralni znački ali kateri drugi obliki dejavnosti za spodbujanje branja.

• Promocija knjižničnih storitev in programov

Vključuje seznanjanje uporabnikov o tem, kaj knjižnica lahko ponudi uporabniku, in usklajevanje teh storitev glede na potrebe in želje uporabnikov. Programi, storitve in usluge, ki jih ponuja šolska knjižnica, morajo biti promovirani, da se ciljne skupine zavedajo vloge knjižnice kot partnerja pri učenju in kot izvajalca programov, storitev in virov. Šolska knjižnica mora imeti letni delovni načrt, izdelan v sodelovanju z vodstvom šole in učitelji. Načrt mora vsebovati cilje, akcijski načrt, kako bodo ti cilji doseženi, metode vrednotenja, s katerimi se oceni uspeh akcijskega načrta. Po Zakonu o knjižničarstvu (ZKnj-1; 92/15) bodo šolske knjižnice oblikovale svoje razvojne načrte. Ti bodo temeljili na strategiji razvoja šolskih knjižnic, ki jo bo sprejel minister, pristojen za izobraževanje, v sodelovanju z nacionalno knjižnico in pristojnim razvojnim in svetovalnim javnim zavodom, ter po pridobitvi predhodnega mnenja Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost (39. e-člen ZKnj-1). Šolski knjižničar je po mnenju Collinsove (2007) promotor »užitka«, saj je ena od njegovih osnovnih nalog spodbujanje in razvoj zanimanja za knjige in ljubezni do branja pri posameznih uporabnikih. To je, kot poudarjajo mnogi učitelji, kompleksen in težaven proces. Z izmenjavo idej, odkrivanjem interesov učenca, vodenjem učenčeve odločitve, ponujanjem alternativ in spodbujanjem eksperimentiranja je zgrajeno medsebojno zaupanje, ker je odnos prostovoljen, kar se tiče učenca, in brez predsodkov knjižničarja. Tako pripomore ustvariti bralčevost samozavest, spodbuja razvoj pomembnih spretnosti, povečuje motivacijo in izboljša učne rezultate.

SKLEP

Velikokrat sta vloga in funkcija šolskega knjižničarja podcenjeni, saj ga mnogi še vedno vidijo le v vlogi izposojevalca gradiva. Šolski knjižničar je informacijski strokovnjak, ki prispeva k užitku bralca in obvladuje knjižnič-

no gradivo v knjižnici. Učence usposobi za iskanje različnih informacij po različnih virih, saj je to kompleksen proces. Šolska knjižnica je več kot le zbirka gradiva. Knjižnica je tako skladišče knjig in dostopna točka do preostalega sveta, prostor za preživljanje prostega časa med odmori in prostimi urami ter zatočišče kot tudi prostor za izposojajo knjig, tih kotiček

za razmišljanje in hkrati tudi prostor, kjer potekajo številne aktivnosti. Knjižničar mora poleg dobrega poznavanja gradiva v knjižnici poznati svoje uporabnike, da jim lahko ponudi pravo informacijo ob pravem času in poskrbi, da bodo knjižnico dojemali kot vir osebnega zadovoljstva. ●

Viri

- Collins, J. (2007). School improvement, the school librarian and the process approach. *Improving Schools*, 10 (2), 117–131.
- Dominguez, N., Garcia, I., Martino, J., Mendez, A. (2016). The school librarian as motivational agent and strategist for reading appreciation. *Journal of Librarianship and Information Science*, 48 (3), 236–246.
- Fekonja, R., Nidorfer, M., Šašek, M. (2006). Naloge in delo šolskega knjižničarja. *Šolska knjižnica*, 16 (3/4), 142–146.
- IFLA School Libraries Section Standing Committee (2015). IFLA School Library Guidelines. Pridobljeno 29. 11. 2016 s spletne strani: <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>.
- Jurkowski, O. L. (2006). The Library as a Support System for Students. *Intervention in School and Clinic*, 42, 78–83.
- Kurikul. Knjižnično informacijsko znanje: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s spletne strani: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuplo-ads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/K_KNJIZN_INF_ZNANJE_gimn.pdf (20. 1. 2017).
- Kurikul. Knjižnično informacijsko znanje: osnovna šola (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 20. 1. 2017 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_1-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.
- Martin, A. M., Johnston, M. P. (2013). Mentoring through Partnerships. *Knowledge Quest*, 41 (4), 6–8.
- Vidic, M., Južnič, P. (2010). Odnos »Visokošolski knjižničar – študent«: Kako študentje poznajo delo visokošolskega knjižničarja. *Knjižnica*, 54, 59–77.
- Zakon o knjižničarstvu – ZKnj-1. Uradni list RS, št. 87/01, 96/02 – ZUJIK in 92/15. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2442> (19. 12. 2016).
- Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi. Knjižnično informacijsko znanje Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2014. Pridobljeno s spletne strani: <http://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/pos-pouka-os-KIZ/> (20. 1. 2017).

ZVONKA FEKONJA, predavateljica/asistentka na Fakulteti za zdravstvene vede Univerze v Mariboru
Naslov: Fakulteta za zdravstvene vede Univerze v Mariboru, Žitna ulica 15, 2000 Maribor
E-naslov: zvonka.fekonja@um.si